

Elevenes skolemiljø

Kapittel 9a i opplæringsloven

Opplæringsloven kapittel 9a: Elevane sitt skolemiljø

Kapittelet presiserer at hver enkelt elev har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø. Hvis elevene mener at de ikke får ivaretatt sine rettigheter, kan de selv eller foreldrene deres be skolen rette opp mulige brudd på loven. Henvendelsen skal behandles som et enkeltvedtak i henhold til forvaltningsloven. Den som kommer med henvendelsen, har rett til å klage på enkeltvedtaket hvis han eller hun ikke er fornøyd med det.

Veileder om kapittel 9a:

www.regjeringen.no

Opplæringsloven §§ 11-1a og 11-5a: Skolemiljøutvalg:

Lovparagrafene gir bestemmelser om at alle skoler skal ha skolemiljøutvalg. Skolemiljøutvalget skal medvirke til at skolen, de tilsatte, elevene og foreldrene tar aktivt del i arbeidet for å skape et godt skolemiljø. Skolemiljøutvalget kan uttale seg om alle saker som gjelder skolemiljøet, jf kapittel 9a.

Veileder for skolemiljøutvalg:

www.udir.no/laringsmiljo

Forvaltningsloven:

Det fullstendige navnet er «Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker». Lovens formål er å gi den enkelte økt rettssikkerhet i møtet med den offentlige forvaltningen. Loven gir saksbehandlingsregler som er nyttige også for forvaltningsmyndighetene. Blant annet pålegger den skolen å informere foreldre og elever om rutinene for enkeltvedtak, og om at det er anledning til å klage på slike vedtak.

Forvaltningsloven: <http://www.lovdatab.no>

Kommunehelsetjenesteloven med "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv":

Her er helsemyndighetens konkretiserte krav til det fysiske og psykososiale miljøet i skolen formulert. Disse bestemmelsene og kapittel 9a utfyller hverandre, og bør derfor vurderes i sammenheng.

Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv:

<http://www.lovdatab.no>

Skoleeier: Skoleeiere har et overordnet ansvar for skolene. Det er kommunene som eier grunnskolene, mens fylkeskommunen er skoleeier for den videregående opplæringen. I tillegg finnes det private skoleeiere for friskoler på både grunnskolenivå og videregående nivå. Rektor er skoleeiers representant på den enkelte skolen.

Elevenes «arbeidsmiljølov»:

Kapittel 9a i opplæringsloven om elevenes skolemiljø slår fast at "alle elever i grunnskolar og videregående skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring". Sammen med lovparagrafene 11-1a og 11-5a gir kapittel 9a elever og foreldre rett til medbestemmelse i skolemiljøforhold og rett til å klage når henvendelser til skoleeier ikke tas på alvor. Skoleeier og skolen har tydelige plikter når det gjelder rutiner og tiltak som skal sikre elevene gode og helsefremmende arbeidsforhold.

Skolemiljøet har stor betydning for elevenes trivsel og læringsresultater. Det er elevene selv som vet og som bør si i fra om forhold ved skolemiljøet som bør bedres. Hensikten med denne brosjyren er å gi elever og foreldre informasjon om § 9a i opplæringsloven, om hvilke rettigheter elever og foreldre

har, og om hvordan en kan gå fram for å gi beskjed om, eventuelt klage på, forhold ved skolemiljøet som en ikke er fornøyd med. Skolene skal arbeide systematisk med oppfølging av elevenes skolemiljø og skal ha iverksatt tiltak for å følge opp kravene i opplæringsloven.

Loven er til for å brukes. Bruk den!

Opplæringsloven § 9a-1:

Generelle krav

Alle elever i grunnskolar og videregående skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring.

Hver enkelt elev i grunnskolen og den videregående skolen har en lovfestet rett til et godt skolemiljø. Alle som opplever at inneklimaet eller andre forhold ved alt fra skolebygningen til skolegården gir dem ubehag, kan henvende seg til skolen og be om at feil og mangler blir rettet opp. På samme måte kan alle som opplever ubehag ved at de blir utsatt for krenkende ord og handlinger, som mobbing, vold, diskriminering, rasisme og utestenging, henvende seg til skolen og be om at noe må gjøres. Både elever og foreldre kan henvende seg til skolen og be om at feil og mangler ved skolemiljøet blir rettet opp. Dette bør gjøres skriftlig.

Skolen plikter å ta henvendelsen alvorlig og behandle den etter saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven. Det betyr at skolen snarest mulig skal ta stilling til henvendelsen ved å gjøre et enkeltvedtak. Den som har bedt om tiltak, skal få skriftlig melding om enkeltvedtaket. Hvis eleven eller foreldrene ikke er fornøyd med innholdet i vedtaket, kan de klage. Det er også mulig å

klage hvis skolen ikke reagerer på henvendelsen. Klagen skal behandles av skolen/skoleeieren. Hvis klageren ikke får medhold, skal skolen/skoleeieren sende klagen videre til fylkesmannen.

Hvis fylkesmannen gir klageren medhold, må skolen rette seg etter de påleggene som fylkesmannen gir.

Kapittel 9a pålegger skolen å drive et kontinuerlig arbeid for å sikre at skolemiljøet fremmer elevenes helse og trygghet. Her står det at skolen skal engasjere elevene i planlegging og gjennomføring av tiltak som forbedrer helse, miljø og trygghet, og at elever og foreldre skal være med i dette arbeidet. Samarbeidsutvalget, skoleutvalget, elevrådet og foreldrerådet skal holdes løpende orientert om det som har vesentlig betydning for skolemiljøet, blant annet om hendelser, planer og vedtak. Elevrådet kan oppnevne skolemiljørepresentant(er). De har rett til å få opplæring slik at de kan ta aktivt del i arbeidet med å utvikle skolemiljøet. Foreldrene skal også trekkes inn i arbeidet.

Alle elever har en lovfestet rett til et godt fysisk og psykososialt skolemiljø. Både elever og foreldre bør henvende seg skriftlig til skolen hvis de mener at skolen ikke ivaretar de rettighetene elevene har etter kapittel 9a i opplæringsloven.

Elever og foreldre kan sende en klage til skolen hvis de mener at skolen ikke tar henvendelsen alvorlig.

Alle skoler skal i tillegg ha skolemiljøutvalg, der elever og foreldre er i flertall i grunnskolen, og der elevene er i flertall i videregående skole. Skolemiljøutvalget skal medvirke til at de tilsatte, elevene og foreldrene tar aktivt del i arbeidet for å skape godt skolemiljø. Skolemiljøutvalget kan uttale seg om alle saker som gjelder skolemiljøet, jf kapittel 9a.

På de neste sidene redegjør vi først for hva som menes med det fysiske miljøet og deretter det psykososiale skolemiljøet. Det er også tatt med et par eksempler på hvordan du som elev eller forelder kan utforme en henvendelse til skolen om å rette opp mangler ved det fysiske eller det psykososiale skolemiljøet. Det blir også vist et eksempel på hvordan du kan utforme en klage hvis du ikke får svar fra skolen – eller hvis du får et svar du ikke er fornøyd med.

Opplæringsloven § 9a-2:

Skolens fysiske miljø

Opplæringsloven § 9a-2 første ledd. Skolane skal planleggjast, byggjast, tilretteleggjast og drivast slik at det blir teke omsyn til tryggleiken, helsa, trivselen og læringa til elevane.

«Skolens fysiske miljø» betyr i korthet hvordan skolebygningen og uteområdene på skolen fungerer. Kravet om at skoleanlegget skal ha universell utforming av læringsmiljøet handler om at det er skolen som må tilpasse seg elevene og ikke omvendt. Siden alle elever har rett til et godt fysisk miljø, må lysforholdene i undervisningsrommene og gangene være gode. Det må ikke være for mye støy. Det må ikke være for varmt eller kaldt innendørs. Lokalene der elevene oppholder seg, skal være rene og hygieniske. Luften skal være frisk og god å puste i og ikke inneholde skadelige stoffer eller gasser. WC og andre sanitærrom skal ha god standard og hygiene. Både ute- og inneforholdene skal være trivelige og slik utformet at risikoen for at elevene skal skade seg, er liten. Ute- og inneområdene skal være utformet slik at alle elever har tilgang og kan være fysisk aktive utenom undervisningsrommene, det skal være tilgang til rent drikkevann utenom toalettene, og det skal være gode rammer rundt skolemåltidet.

Skolen skal ha et systematisk opplegg for å kontrollere at den oppfyller myndighetenes krav til det fysiske

miljøet for elevene. Dette kalles internkontroll. Myndighetenes krav finnes i «Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v.» og i Sosial- og helsedirektoratets veiledning til denne forskriften. Skolen må kunne dokumentere at det fysiske miljøet tilfredsstiller disse kravene.

Alle kan henvende seg til skoleledelsen og be om å få en oversikt over de ulike sidene ved skolemiljøet og hvilke planer og rutiner skolen har for å gjøre det fysiske miljøet enda bedre.

Alle som er ansatt på skolen, skal gjøre sitt til at det fysiske miljøet er godt. Likevel er dette først og fremst et lederansvar. Ledelsen har et spesielt ansvar for at internkontrollen registrerer når det fysiske miljøet er for dårlig. Det skal være rutiner for å forbedre miljøet når det er behov for det, og for å vurdere effekten av tiltak som settes i verk for å bedre miljøet. For noen deler av det fysiske miljøet er det enkelt å måle om miljøet er godt eller dårlig. Dette bør interessere alle elever, og skolen bør gi elevene opplæring slik at de selv kan måle blant annet lysforhold, støy, luftkvalitet og temperatur. Beskrivelse

Hvis en eller flere elever mener at skolen har et fysisk skolemiljø som gir dem ubehag, kan de selv eller foreldrene sende en skriftlig henvendelse til skolen. Den skal peke på det som ser ut til å være i veien med det fysiske skolemiljøet, og gjerne inneholde forslag om hva som bør gjøres. Skolen må fatte et enkeltvedtak når det kommer en slik henvendelse. Hvis det ikke blir gjort, eller hvis de som sendte brevet, ikke er fornøyd med vedtaket, kan de klage på vedtaket.

av hvordan dette kan gjøres, finnes på nettstedet **www.miljolare.no/skolemiljo**.

Hvis elever opplever ubehag som de mener har sammenheng med det fysiske miljøet, kan foreldrene eller elevene selv be skolen om tiltak for å bedre forholdene. En slik henvendelse bør være skriftlig og skal behandles etter reglene om enkeltvedtak i forvaltningsloven.

Dersom den som ber om tiltak, ikke er fornøyd med skolens enkeltvedtak, eller skolen ikke gjør enkeltvedtak innen rimelig tid, har han eller hun rett til å klage. Klagen på enkeltvedtaket skal stiles til fylkesmannen, men sendes til skolen slik at skolen/skoleeieren kan behandle den. Hvis skolen/skoleeieren ikke gir klageren medhold, sendes klagen videre til fylkesmannen så raskt som mulig.

§ 9a-3: Skolens psykososiale miljø

Opplæringsloven § 9a-3 andre ledd

Dersom nokon som er tilsett ved skolen, får kunnskap eller mistanke om at ein elev blir utsett for krenkjande ord eller handlingar som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal vedkommande snarast undersøkje saka og varsle skoleleiinga, og dersom det er nødvendig og mogleg, sjølv gripe direkte inn.

«Skolens psykososiale miljø» handler om hvordan ansatte og elever oppfører seg mot hverandre på skolen. Det er ikke mulig å lage detaljerte regler og forventninger til all oppførsel, men alle elever har en individuell rett til ikke å bli sjikanert gjennom krenkende ord og handlinger, som **mobbing, vold, rasisme, diskriminering** og **utestenging**. Det betyr at alle som arbeider på skolen, plikter å sørge for at ikke en eneste elev blir utsatt for slike ord og handlinger. Skoleledelsen skal se til at rutinene ved skolen er så gode at eventuelle krenkelser kan avsløres raskt, og at tiltakene for å rydde opp i slike problemer er effektive. Internkontrollen skal dessuten sørge for at alle krenkelser blir registrert, og at effekten av tiltakene blir vurdert.

Både elever og foreldre kan henvende seg til skoleledelsen og be om en oversikt over forekomsten av mobbing, vold, rasisme, diskriminering og utestenging. De kan også be om å få se hvilke skriftlige planer skolen har for å håndtere disse problemene.

Vold innebærer at noen bruker fysisk makt for å skade andre.

Rasisme innebærer at noen blir forskjellsbehandlet eller plaget, for eksempel fordi de har en annen hudfarge eller snakker et annet språk.

Diskriminering betyr at en person blir dårligere behandlet eller trakassert, for eksempel på grunn av kjønn, funksjons- evne, tro, hudfarge eller opprinnelse (nasjonal eller etnisk).

Utestenging betyr at noen så godt som alltid blir holdt utenfor en gruppe eller klasse.

Mobbing innebærer at en eller flere elever sier eller gjør vonde og ubehagelige ting mot en annen elev. Ved mobbing skjer dette gjentatte ganger, og den som blir utsatt, har vanskelig for å forsvare seg.

Både vold, rasistiske utsagn, diskriminering og utestenging kan være krenkelser som benyttes i mobbing gjentatte ganger og over tid, og går ut over et offer som ikke kan forsvare seg.

Hvis en eller flere elever føler seg forulempet av krenkende ord eller handlinger uten at skolen griper inn og stopper krenkelsene, kan han/hun eller foreldrene sende en skriftlig henvendelse til skolen/skoleeieren. Brevet bør peke på hva eleven føler seg krenket av. Skolen må fatte et enkeltvedtak når det kommer en slik henvendelse.

Hvis det ikke blir gjort, eller de som sendte brevet, ikke er fornøyd med vedtaket, kan de klage på vedtaket.

Det er ikke alltid lett å skjelve mellom de krenkelsene som er omtalt i § 9a-3. Listen ovenfor gir en liten pekepinn. Det viktigste er å huske at alle elever har rett til ikke å bli utsatt for krenkende ord og handlinger, og at alle ansatte på skolen plikter å reagere hvis de får kunnskap eller mistanke om at elever blir utsatt for

dette. De skal undersøke saken, varsle skoleledelsen og om nødvendig selv gripe direkte inn. Ledelsen har plikt til å utarbeide planer mot krenkelser – og å informere både elever og foreldre om rettighetene deres i forbindelse med det!

Eksempler på henstillinger

Hvis du som elev eller forelder har noe å utsette på skolens fysiske eller psykososiale miljø, kan du ta kontakt med skolen. Hvis du mener at skolen ikke gjør nok for å hjelpe deg, henvender du deg skriftlig. En henvendelse kan utformes som i eksemplene nedenfor.

Når du mener at skolens **fysiske miljø** virker hemmende (jf. opplæringsloven § 9a-2), kan en henvendelse se slik ut:

14. mars. 20...

Til rektor

Som foresatt til Herdis vil jeg gjøre oppmerksom på at hun daglig kommer hjem fra skolen med rennende øyne og nese. Hun er støvallergiker og trenger et godt rengjort miljø. Jeg viser til § 9a-2 i opplæringsloven. Vi ber skolen gjøre rede for hva som vil bli gjort for å bedre forholdene.

Vennlig hilsen

Foresatt

14. mars. 20...

Til rektor

I timene er jeg plaget av rennende nese og øyne pga støvallergi. Jeg ber om at at renholdet i undervisningsrommene tar hensyn til dette.

Vennlig hilsen

Elev

Når du mener at skolens **psykososiale miljø** virker hemmende (jf. opplæringsloven § 9a-3), kan en henvendelse se slik ut:

14. mars. 20...

Til rektor

Som foresatt til Jørgen vil jeg gjøre oppmerksom på at han blir utsatt for mobbing av enkelte elever på skolen (eller i gruppen/klassen). Jeg viser til § 9a-3 i opplæringsloven. Vi ber skolen gjøre rede for hva som vil bli gjort for å stoppe mobbingen av sønnen min.

Vennlig hilsen

Foresatt

Skolen er forpliktet til å behandle en henvendelse etter reglene i forvaltningsloven og svare raskt, senest i løpet av fire uker, i henhold til god forvaltningsskikk. Uansett hva skolen svarer, skal skolen gjøre oppmerksom på at det er et enkeltvedtak, og at du har rett til å klage på vedtaket, og forklare hvordan du skal gå fram hvis du ønsker å klage.

Eksempler på klager

Hvis du er misfornøyd med skolens svar, eller du ikke har fått svar innen fire uker, kan du klage på vedtaket. Klagen retter du til fylkesmannen, men den skal leveres til skolen slik at skolen eller skoleeieren får anledning til å ta stilling til saken en gang til.

En klage på skolens enkeltvedtak etter en henvendelse om å forbedre det fysiske miljøet (jf. opplæringsloven § 9a-2), kan se slik ut:

14. mars. 20...

Til fylkesmannen

Som foresatt til Herdis har jeg, med henvisning til § 9a-2 i opplæringsloven, bedt .....skole om å bedre renholdet der for datteren min, som er støvallergisk. Jeg er misfornøyd med svaret fra skolen fordi det ikke inneholder et eneste troverdig tiltak som kan få slutt på plagene hennes. Jeg mener at dette må gjøres: .....

Vennlig hilsen
Foresatt

ikke inneholder et eneste troverdig tiltak som kan få slutt på mobbingen. Jeg mener dette må gjøres:.....

Vennlig hilsen
Foresatt

Skolen må nå ta stilling til klagen og gi et svar. Dersom skolen kommer klageren i møte, slutter saken der. Hvis skolen ikke vil gjøre endringer, går saken til skoleeieren og videre til fylkesmannen.

Fylkesmannen har myndighet til å avgjøre om skolen har innfridd kravene i opplæringsloven kapittel 9a eller ikke. Hvis fylkesmannen finner at skolen har unnlatt å gjøre det, blir skolen pålagt å sette inn nødvendige tiltak straks.

Eventuelt:

Det er nå gått over fire uker siden jeg skrev til skolen. Jeg har purret, men ennå ikke fått svar.

Vær oppmerksom på at i de tilfellene der det er skolen som varsler foreldre om at barnet deres blir utsatt for noe krenkende, for eksempel mobbing, er det ikke alltid bestemmelserne om enkeltvedtak blir brukt. Men du kan be om å få en slik behandling. Henvendelsen kan se slik ut:

En klage på skolens enkeltvedtak etter en henvendelse om å forbedre det psykososiale miljøet (jf. opplæringsloven § 9a-3), kan se slik ut:

14. mars. 20...

Til fylkesmannen

Som foresatt til Jørgen har jeg, med henvisning til § 9a-3 i opplæringsloven bedt ..... skole om å få slutt på mobbingen av sønnen min. Jeg er misfornøyd med svaret fordi det

Skolen har i dag meldt fra om at sønnen min blir utsatt for mobbing. Jeg ber om at det blir satt inn tiltak for å få slutt på dette.

Uansett gir opplæringsloven kapittel 9a – «elevenes arbeidsmiljølov» – hver enkelt elev en individuell rett til et godt skolemiljø.

Loven er til for å brukes. Bruk den!

Skolemiljøutvalg og brukervedvirkning

Opplæringsloven pålegger alle skoler å ha et skolemiljøutvalg (§ 11-1a og 11-5a i opplæringsloven). Skolemiljøutvalget skal bidra til å sikre elevenes og foreldrenes deltakelse i skolens arbeid med å skape godt skolemiljø.

Skoleledelsen skal sørge for at skolemiljøutvalget blir opprettet og at alle saker som har med skolemiljøet å gjøre, blir drøftet der. Skoleledelsen skal sørge for at representantene i utvalget får opplæring og støtte, slik at de kan ivareta sine roller i brukervedvirkningen på en god måte.

Skolemiljøutvalget skal delta i planleggingen og gjennomføringen av skolens systematiske arbeid for å utvikle og kvalitetssikre skolens psykososiale og fysiske miljø (§ 9a-4 i opplæringsloven). Skoleledelsen kan legge til rette for årlige kartleggingar, systematisk gjennomgang av resultatene og drøfte konkrete forbedringstiltak i skolemiljøutvalget.

Skolemiljøutvalget har en rådgivende funksjon overfor skoleledelsen, og det kan henstille om at det iverksettes tiltak for å sikre et godt skolemiljø. Skolen skal da behandle henstillingen etter reglene i forvaltningsloven om enkeltvedtak.

Grunnskolen

I skolemiljøutvalget i grunnskolen skal elevene, foreldrerådet, de tilsatte, skoleledelsen og kommunen være representert. Skolemiljøutvalget skal settes sammen slik at representantene for elevene og foreldrene er i flertall. Elevrepresentantene skal ikke være til stede når saker som omfattes av lovfestet taushetsplikt blir behandlet. Da skal foreldrene ha dobbeltstemme tilsvarende bortfallet av elevrepresentantenes stemmer, eller antallet foreldrerepresentanter økes tilsvarende.

Samarbeidsutvalget (§ 11-1) kan ta funksjonen som skolemiljøutvalg, men da må det oppnevnes tilleggsrepresentanter for elevene og foreldrene, slik at de blir i flertall.

*Et godt fungerende skolemiljøutvalg
er viktig for å kvalitetssikre
elevenes arbeidsmiljø*

Videregående skole

I skolemiljøutvalget i videregående skole skal elevene, de tilsatte, skoleledelsen og fylkeskommunen være representert. Skolemiljøutvalget skal være sammensatt slik at elevrepresentantene er i flertall.

Skoleutvalget (§ 11-5) kan ta funksjon som skolemiljøutvalg, men da må det oppnevnes tilleggsrepresentanter for elevene, slik at de blir i flertall.

Veileder for skolemiljøutvalg: www.udir.no/laringsmiljo

Hvem har ansvaret for at det fysiske og psykososiale skolemiljøet er godt?

- Kommunen/fylkeskommunen har ansvaret for at kravene i opplæringsloven blir oppfylt, jf § 13-10 i opplæringsloven.
- Skoleledelsen/rektor har ansvar for at kravene i kapittel 9a i opplæringsloven om godt fysisk og psykososialt miljø blir ivaretatt i det daglige arbeidet.
- Skoleledelsen/rektor har ansvaret for at brukermedvirkningen ivaretas slik det beskrives i kapittel 9a og §§ 11-1a og 11-5a i opplæringsloven.
- Fylkesmannen har ansvar for å føre tilsyn med at kommunene oppfyller bestemmelsene i opplæringsloven.
- Den enkelte elev, forelder og lovbestemte råd og utvalg kan be om tiltak.
- Den enkelte elev, forelder og lovbestemte råd og utvalg kan klage dersom henstilling om tiltak ikke blir behandlet eller ikke blir iverksatt.
- Fylkesmannen skal behandle klager fra elever, foreldre og lovbestemte råd og utvalg.
- Skolens råd og utvalg har rådgivende funksjon i forhold til skoleledelsen.

Bedre læringsmiljø

Bedre læringsmiljø (2009-2014) er Utdanningsdirektoratets femårige satsing på elevenes læringsmiljø. Satsingen inneholder nettbasert veiledning og materiell, som skoler, kommuner og fylkeskommuner kan bruke i sitt arbeid med å sikre elevenes rett til et godt fysisk og psykososialt læringsmiljø.

Innholdet i Bedre læringsmiljø

Bedre læringsmiljø består av både nye og eldre ressurser. Satsingen omfatter bl.a. veiledning i regelverket, rådgivningstjenesten for skoleanlegg og midler til lokale utviklingsprosjekter. Videre er Materiell for helhetlig arbeid med læringsmiljøet utviklet som en del av Bedre læringsmiljø. Materialet kan brukes av skoler til helhetlig og systematisk arbeid med læringsmiljøet. Her får skolene forskningsbaserte råd om sentrale temaer som klasseledelse og relasjonskompetanse. I tillegg til artikler, inneholder Materiell for helhetlig arbeid med læringsmiljøet ressurser knyttet til temaene.

Mål for satsingen

Det overordnede målet med Bedre læringsmiljø er at alle elever skal oppleve et godt og inkluderende læringsmiljø som fremmer deres helse, trivsel og læring. Delmål for satsingen er at alle kommuner, fylkeskommuner og skoleledere skal ha et forsvarlig system som sikrer elevenes rettigheter etter opplæringsloven kapittel 9a.

Alle skoleledere skal sørge for at deres skole driver et systematisk, kontinuerlig og kunnskapsbasert arbeid for å fremme elevenes helse, trivsel og læring. Skolene skal også ha god praksis i å utvikle og opprettholde et godt og inkluderende læringsmiljø.

På Utdanningsdirektorates nettsted www.udir.no/laringsmiljo finnes det veiledninger bl.a. om disse temaene:

- Arbeid mot mobbing
- Beredskap og krisehåndtering
- Brukerundersøkelser
- Forebyggende programmer
- Fysisk aktivitet
- Helhetlig arbeid med læringsmiljø
- Midler til arbeid med læringsmiljø
- Psykisk helse i skolen
- Rasisme og diskriminering
- Regelverk om skolemiljø
- Samarbeid mellom hjem og skole
- Skoleanlegg
- Skolemiljøutvalg

Schweigaards gate 15 B
Postboks 9359 Grønland
0135 OSLO
Telefon 23 30 12 00
www.utdanningsdirektoratet.no

